

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

बालचित्रवाणी शेजारी, भांबुर्डी, शिवाजीनगर, पुणे ४११ ००४.

परिपत्रक क्र. श.मं./पापुअ/मूल्यमापन योजना:२०२०-२१/इ.११वी व १२वी/१५३३, दि.२५/०३/२०२१

- संदर्भ: १) शासन निर्णय क्र. संकीर्ण-२११९/प्र.क्र.(२४३/१९)एस.डी.४, दि.०८ ऑगस्ट २०१९,
 २) शासन शुध्दीपत्रक क्र. अभ्यास-२११८/प्र.क्र.२४३/एस.डी.४, दि.११ नोव्हेंबर २०१९,
 ३) शासन निर्णय क्र. संकीर्ण-२०२१/प्र.क्र.९/एस.डी.४, दि.१८ जानेवारी २०२१,
 ४) एस.सी.ई.आर.टी.पुणे कार्यालयाचे जा.क्र.राणसंप्रपम/आविवि/विषय योजना परिपत्रक/
 २०२०-२१/६२५, दि.१०.०२.२०२१
 ५) शासन पत्र क्र. संकीर्ण-२०२१/प्र.क्र.९/एस.डी.-४, दि.१९ मार्च २०२१,

विषय: इ. १२ वी आरोग्य व शारीरिक शिक्षण, चित्रकला, संकल्पचित्र व रंगकाम, चित्रात्मक संकल्प, कलेचा इतिहास व रसग्रहण, भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास, कंठसुगम संगीत, कंठशास्त्रीय संगीत, वाद्यसंगीत, तलवाद्य शास्त्र, या १० विषयांच्या मूल्यमापन आराखडा, घटकनिहाय गुण विभागणी अंतर्गत मूल्यमापन योजनेबाबत...

या परिपत्रकाद्वारे सर्व विभागीय मंडळांना कळविण्यात येते की, खालील विषयांचे मूल्यमापन आराखडे व त्यासंबंधीतबाबींना संदर्भ क्र.५च्या पत्रान्वये शासन मान्यता मिळालेली आहे. या मान्यताप्राप्त आराखडांचा अंमलबजावणी शै.वर्ष २०२०-२१ साठी करावयाची आहे, शै.वर्ष २०२०-२१च्या परीक्षेसाठी प्रचलित अभ्यासक्रमावर या आराखड्यानुसार मंडळाच्या परीक्षा होणार आहेत. याची सर्व संबंधितांनी नोंद घ्यावी.

अ.क्र.	विषयाचे नाव	पृष्ठ क्र.(पासून पर्यंत)
१	आरोग्य व शारीरिक शिक्षण (३०),	०१ ते १५
२	चित्रकला (५७),	
३	संकल्पचित्र व रंगकाम (५८),	
४	चित्रात्मक संकल्प (५९),	१६ व २४
५	कलेचा इतिहास व रसग्रहण (६०),	
६	भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास (६५),	
७	कंठसुगम संगीत (६६),	
८	कंठशास्त्रीय संगीत (६७),	२५ ते ६०
९	वाद्यसंगीत (६८),	
१०	तलवाद्य शास्त्र (६९)	

उपरोक्त मूल्यमापन आराखडे इत्यादींच्या प्रपत्रात नमुद केल्याप्रमाणे संबंधित शाळा, विद्यार्थी, शिक्षक व सर्व संबंधितांनी कार्यवाही करण्याची दक्षता घ्यावी. सदर परिपत्रक सर्व विभागीय मंडळांमार्फत उपरोक्त विषय शिकविल्या जाणा-या शाळांना निर्गमित करण्यात यावे तसेच मंडळाची वेबसाईट www.mahahssboard.in चर प्रसिध्द करण्यात येत आहे.

(डॉ.अशोक भासले)
सचिव
राज्यमंडळ, पुणे.

क्र.कोविमं/उ.मा./माध्य.गोप./२०२१/ 7587
दिनांक :- २६.०३.२०२१

उपरोक्तच्या परिपत्रकान्वये इ.१२ वी आरोग्य व शारीरिक शिक्षण,चित्रकला,संकल्पचित्र व रंगकाम, चित्रात्मक संकल्प, कलेचा इतिहास व रसग्रहण, भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास,कंठसुगम संगीत, कंठशास्त्रीय संगीत, वाद्य संगीत, तालवाद्य शास्त्र या १० विषयांच्या मूल्यमापन आराखडा, घटकनिहाय गुण विभागणी अंतर्गत मूल्यमापन योजनेबाबतचे अवलोकन होवून योग्य ती उचित कार्यवाही करण्यात यावी.

(देविदास कुलाळ)

विभागीय सचिव,

कोल्हापूर विभागीय मंडळ,कोल्हापूर.

प्रति,प्राचार्य/मुख्याध्यापक,सर्व कनिष्ठ महाविद्यालये सातारा/सांगली /कोल्हापूर.

306
329

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - चित्रकला (५७)
इयत्ता - ११वी व १२ वी

वेळ ३ तास

प्रश्नपत्रिका आराखडा

प्रश्न

गुण ८०

तुम्हास देण्यात आलेल्या $\frac{1}{8}$ आकाराच्या कागदावर तुमच्यासमोर मांडलेल्या वस्तु-समूहाचे चित्र त्या कागदाच्या आकाराला शोभेल एवढ्या पुरेशा मोठ्या आकारात काढा.

सुचना :

- * रेखांकन - लहान आकाराचे असू नये. अवकाशातील वस्तूसमूहाचे रेखांकन मुसंबादी आणि प्रमाणबद्ध असणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे.
- * वस्तुवरील छाया - प्रकाश, पोंत व रंग स्वतःला जाणवत असेल त्या प्रकारे दाखवून चित्राचे रंगवाम करा. परंतु हे करित असताना सौंदर्यनिर्मिती हे प्रमुख उद्दिष्ट असावे. आपल्या चित्रातील सौंदर्य अधिक वृद्धिंगत करण्यासाठी खालीलपैकी कोणत्याही एका माध्यमाचा किंवा अनेक माध्यमांचा एकत्रितपणे, आवश्यकतेनुसार उपयोग करता येईल.
- * माध्यम
- * जलरंग - पारदर्शक किंवा अपारदर्शक किंवा
क्रेयान - ऑईल पेस्टल

12 Oct. शा. 20
2013

98

22/03/21

(9)

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

कलाशिक्षण विषय - चित्रकला (५७)

इयत्ता - ११वी व १२वी

५०५
३९

वेळ ३ तास

अंतर्गत मूल्यमापन योजना

	गुण ८०
१. अंतर्गत मूल्यमापन - प्रथम सत्र (चाचणी परीक्षा - प्रात्यक्षिक)	गुण
२. सहामाही परीक्षा - (प्रात्यक्षिक)	२५
३. अंतर्गत मूल्यमापन - द्वितीय सत्र (चाचणी परीक्षा - प्रात्यक्षिक)	५०
४. अंतिम परीक्षा - प्रात्यक्षिक (द्वितीय सत्राच्या शेवटी)	२५
५. वर्षभराचे वर्गकाम (द्वितीय सत्राच्या शेवटी)	८०
	२०

$$\text{वार्षिक निकाल} = \frac{२५ + ५० + २५ + ८० + २०}{२} = \frac{२००}{२} = १०० \text{ सरासरी गुण}$$

९५

22/3/21

२१

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - संकल्पचित्र व रंगकाम (५८)

इयत्ता - ११वी व १२ वी

५९९
३२३

वेळ ३ तास

अंतर्गत मूल्यमापन योजना

गुण ८०

गुण

२५

५०

२५

८०

२०

१. प्रथम सत्र (चाचणी परीक्षा - प्रात्यक्षिक)

२. सहामाही परीक्षा - (प्रात्यक्षिक)

३. अंतर्गत मूल्यमापन - द्वितीय सत्र (चाचणी परीक्षा - प्रात्यक्षिक)

४. अंतिम परीक्षा - प्रात्यक्षिक (द्वितीय सत्राच्या शेवटी)

५. वर्षभराचे वर्गकाम (द्वितीय सत्राच्या शेवटी)

$$\text{वार्षिक निकाल} = \frac{२५ + ५० + २५ + ८० + २०}{२} = \frac{२००}{२} = १०० \text{ सरासरी गुण}$$

(९५)

१२/१३
२२/१३

(३)

324/23

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - संकल्पचित्र व रंगकाम (५८)

इयत्ता - ११वी व १२ वी

संकल्पचित्र व रंगकाम (५८)

प्रश्नपत्रिका आराखडा

वेळ ३ तास

गुण ८०

सूचना

१. कागदाचा आकार $\frac{1}{4}$ इंपेरिअल (२८ सें.मी. ३८ सें. मी.) असावा.
 २. रंगकामासाठी पारदर्शक किंवा अपारदर्शक जलरंगाचाच वापर करावा.
 ३. सौंदर्यनिर्मितीकरीता चित्रात योग्य प्रमाणात पोटनिर्मिती करावी.
 ४. आवश्यकता वाटल्यास अनुरेखन कागदाचा वापर करण्यास हरकत नाही.
 ५. चित्र कागदाच्या मधोमध असावे, नीटनेटकेपणा याकडे विशेष लक्ष पुरवावे.
- प्र. तुम्हाला देण्यात आलेल्या $\frac{1}{4}$ इंपेरिअल आकाराच्या ड्राईंग कागदावर खालील बाह्याकार, घटक आणि रंगसंगतीच्या संयोजनातून सुयोग्य संकल्प चित्र निर्मिती करा.

(अ) बाह्याकार सेमी

(ब) घटक

१.
२.
३.
४.
५.

(क) रंगमिश्रण (रंगसंगती)

१.
- किंवा
२.

92

22/3

(3)

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

कलाशिक्षण - विषय - चित्रात्मक संकल्प (५१)

इयत्ता - ११वी व १२ वी

वेळ ३ तास

कलाशिक्षण अंतर्गत मूल्यमापन योजना

	गुण ८०
१. प्रथम सत्र (चाचणी परीक्षा - प्रात्यक्षिक)	गुण २५
२. सहागाही परीक्षा - (प्रात्यक्षिक)	२५
३. अंतर्गत मूल्यमापन - द्वितीय सत्र (चाचणी परीक्षा - प्रात्यक्षिक)	५०
४. अंतिम परीक्षा - प्रात्यक्षिक (द्वितीय सत्राच्या शेवटी)	२५
५. वर्षभराचे वर्गकाम (द्वितीय सत्राच्या शेवटी)	८०
	२०

$$\text{वार्षिक निकाल} = \frac{२५ + ५० + २५ + ८० + २०}{२} = \frac{२००}{२} = १०० \text{ सरासरी गुण}$$

(20)

22/3

W

596
378

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - चित्रात्मक संकल्प (रचना चित्र) (५९)

इयत्ता - ११वी व १२ वी

प्रश्नपत्रिका आराखडा

वेळ ३ तास

गुण ८०

- पेपर - १/४ आकाराचा ड्रॉईंग पेपर
प्रश्न - खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर रचनाचित्र तयार करा. आणि विषयानुरूप योग्य रंगसंगतीत रंगवून पूर्ण करा.
विषय - १) २)
माध्यम - जलरंग किंवा मिश्रमाध्यम
आकार - से.मी.
घटक - भौमितिक किंवा अंलकारिक
सूचना - १) रचनाचित्रात किमान तीन मानवाकृती आवश्यक आहे.
२) मुख्य चित्रासोबत कच्चे रेखांकन, ट्रेसिंगपेपर इ. जोडणे.
३) रचना चित्राच्या सौंदर्यवृद्धीसाठी पोटनिर्मिती करा.

29

20/3

(६)

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - कलेचा इतिहास आणि रसग्रहण (६०)
इयत्ता ११ वी

५१९
५३१

प्रश्नपत्रिका आराखडा

वेळ : ३ तास

मुण : ८५

प्र. १ दिलेल्या कलाकृतीचे खालील मुद्यांच्या आधारे रसग्रहण करा

१६

मुद्दे :

१. कलाकृतीचे नाव
२. स्थान
३. शैली
४. निर्माती काळ
५. वैशिष्ट्ये
६. कलात्मक मुल्य

प्र. २. अ. खालील तक्ता पूर्ण करा (भारतीय कला)

क्र.	कलाकृती	स्थान	शैली
१.			
२.			
३.			
४.			

ब. खालील तक्ता पूर्ण करा (पाश्चात्या कला)

क्र.	कलाकृती	स्थान	शैली
१.			
२.			
३.			
४.			

कलेचा इतिहास आणि रसग्रहण

२२

२२/३

५

५९९
३३३

- प्र. ३. अ. टीपा लिहा (फक्त दोन)
(१) (३) ०८
(२) (४)
- ब. टीपा लिहा (फक्त दोन)
(१) (३) ०८
(२) (४)
- प्र. ४. अ. एका भारतीय कलाकृतीची शैलीसह माहिती लिहा.
१. ०८
२.
३.
- ब. एका पाश्चात्य कलाकृतीची शैलीसह माहिती लिहा.
१. ०८
२.
३.
४.
- प्र. ५. अ. खालील वाक्य पूर्ण करा.
१. ०८
२.
३.
४.
५.
६.
७.
८.
- ब. खालील विधान चुक कीचि बरोबर ते सांगून चौकटीतील शब्द चूक असल्यास योग्य शब्द लिहून वाक्य पुन्हा लिहा. ०८
१.
२.
३.
४.

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कलेचा इतिहास आणि रसग्रहण (६०)

इयत्ता - ११वी व १२वी

अंतर्गत मुल्यमापन योजना व प्रकल्प कार्यपद्धती

उद्दिष्टे:

१. कलेची आवड निर्माण करणे
२. कलावंत कलाप्रकार यांची माहिती घेण्यास प्रवृत्त करणे.
३. स्वयंअध्ययनास संधी प्राप्त करून देणे.
४. नवनिर्मातीसाठी चालना देणे.

सुचना:

१. प्रकल्पाचा आकार ए-४ साइजचा आकार असावा.
 २. शब्दमर्यादा - द्वितीय सत्राच्या शेवटी एक प्रकल्प कमीत कमी १००० शब्दांचा करावा.
- विषय: परिसरातील कोणत्याही कलाप्रकारातील कलावंत पुरातन वास्तु, किंवा शिल्प व कलाप्रकार अभ्यासक्रमांशी निगडित वास्तु, शिल्प, कलाकार, लोककला, रांगोळी कला, हस्तकला या सारख्या कोणत्याही एकादर प्रकल्पकार्य पूर्ण करून पुसऱ्या सत्राच्या अखेरीस सादर करावा.

प्रकल्प लेखन मार्गदर्शन

१. प्रकल्पाचे नाव
२. प्रस्तावना
३. उद्दिष्टे
४. साहित्य
५. कार्य पद्धती
६. निष्कर्ष/सारांश
७. परिशिष्टे/आकृत्या/चित्र/फोटोग्राफ्स
८. संदर्भ ग्रंथ नाव सूची

गुणदान योजना

१. घटक चाचणी	२५ गुण
२. घटक चाचणी	२५ गुण
प्रथम सत्र परीक्षा	५० गुण

द्वितीय सत्र परीक्षा ८० गुण

प्रकल्प २० गुण

एकूण २००/२ = सरासरी

कलेचा इतिहास आणि रसग्रहण

28

28/3

©

५२३
३३५

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कलेचा इतिहास आणि रसग्रहण (६०)

इयत्ता - ११वी व १२वी

अंतर्गत मुल्यमापन योजना व प्रकल्प कार्यपद्धती

उद्दिष्टे:

१. कलेची आवड निर्माण करणे
२. कलावंत कलाप्रकार यांची माहिती घेण्यास प्रवृत्त करणे.
३. स्वयंअध्ययनास संधी प्राप्त करून देणे.
४. नवनिर्मितीसाठी चालना देणे.

सुचना:

१. प्रकल्पाचा आकार ए-४ साहजचा आकार असावा.
२. शब्दमर्यादा - द्वितीय सत्राच्या शेवटी एक प्रकल्प कमीत कमी १००० शब्दांचा करावा.

विषय: परिसरातील कोणत्याही कलाप्रकारातील कलावंत पुरातन वास्तु, किल्ला शिल्प व कलाप्रकार अभ्यासक्रमांशी निगडित वारतू, शिल्प, कलाकार, लोककला, रांगोली कला, हस्ताकला या सारख्या कोणत्याही एकावर प्रकल्पकार्य पूर्ण करून पुस्त्या सत्राच्या अखेरीस सादर करावा.

प्रकल्प लेखन मार्गदर्शन

१. प्रकल्पाचे नाव
२. प्रस्तावना
३. उद्दिष्टे
४. साहित्य
५. कार्य पद्धती
६. निष्कर्ष / सारांश
७. परिशिष्टे / आकृत्या / चित्र / फोटोग्राफस
८. संदर्भ ग्रंथ नाव सूची

गुणदान योजना

१. घटक चाचणी २५ गुण
 २. घटक चाचणी २५ गुण
- प्रथम सत्र परीक्षा ५० गुण

द्वितीय सत्र परीक्षा ८० गुण

प्रकल्प २० गुण

एकूण २००/२ = सरासरी

कलेचा इतिहास आणि रसग्रहण

२४

२५५३

७

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - भारतीय संगीत (६५)
इयत्ता ११ वी

विषय निवड योजना

१. भारतीय संगीत या ऐच्छिक विषयांतर्गत एकूण पाच विषय असून प्रत्येक विषय १०० गुणांचा आहे.

१. भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास. (६५)
२. कठ सुगम संगीत (६६)
३. कंठ शास्त्रीय संगीत. (६७)
४. वाद्य संगीत (६८)
५. ताल गद्य (५० लेखी + ५० प्रात्यक्षिक = १०० गुण) (६९)

२. भारतीय संगीत हा विषय घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना 'भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास' हा विषय निवडणे अनिवार्य आहे.

३. उर्वरित चार विषयांपैकी कोणताही एक विषय निवडता येईल.

४. भारतीय संगीत या विषयांतर्गत एकूण २०० गुणांचे संगीत विषय गेता येतील.

५. केवळ प्रात्यक्षिक विषय स्वतंत्रपणे घेता येणार नाही.

अंतर्गत मूल्यमापन योजना

१. अंतर्गत मूल्यमापन	- प्रथम सत्र (चाचणी परीक्षा)	२५
२. सत्रमाही परीक्षा	- प्रथम सत्र (चाचणी परीक्षा)	५०
३. अंतर्गत मूल्यमापन	- द्वितीय सत्र (चाचणी परीक्षा)	२५
४. अंतिम परीक्षा	- द्वितीय सत्राच्या शेवटी	१००

सरासरी गुण

$$\text{वार्षिक निकाल} = \frac{25 + 50 + 25 + 100}{4} = 25$$

भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास

12th, 11th, 10th
2018

24

22/3

⊕

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास (६५)
History and Development of Indian Music (65)
इयत्ता ११ वी

घटक निहाय गुण विभागणी

अनु. क्र.	घटक	गुण	विकल्पासह गुण
१.	मानवी जीवन व संगीत		
२.	भारतीय संगीताचा इतिहास	१२	१२
३.	सांगीतिक परिभाषा	१४	२८
४.	गायन	१२	१२
५.	वादन	०८	१६
६.	नृत्य	१८	३०
७.	नाट्य	०८	१६
८.	चरित्र	१४	१४
९.	संगीतातील व्यवसाय संधी	१४	१८
	एकूण	(१२)	-
		१००	१४६

प्रश्न प्रकारानुसार गुण विभागणी

अनु.क्र.	प्रश्न प्रकारा नुसार	गुण	विकल्पासह गुण
१.	वस्तुनिष्ठ	२८	३२
२.	लघुत्तरी	३२	६०
३.	दिघोत्तरी	४०	५४
	एकूण	१००	१४६

भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास

(२६)

2/1/22/3

५२५
३४९

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास (६५)
History and Development of Indian Music (65)
इयत्ता ११ वी

उद्दिष्टानुसार गुण विभागणी

अनु.क्र.	प्रश्न प्रकाश नुसार	गुण	विकल्पासह गुण
१	ज्ञान	२८	३२
२	आकलन	५२	९०
३	उपयोजन	२०	२४
	एकूण	१००	१४६

भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास

२७

३
२२/३

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास (६५)
History and Development of Indian Music (65)
इयत्ता १२ वी

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार
घटक निहाय गुणविभागणी

अ. क्र.	घटक	गुण	विकल्पासह गुण
१.	भारतीय संगीताचा इतिहास	१४	२८
२.	चारित्रात्मक रेखाटने	२८	३२
३.	गीतप्रकार	१६	२४
४.	दैनंदिन जीवनात संगीताचे महत्त्व	१२	१२
५.	शिक्षणात संगीताचे महत्त्व	(१२)	१२
६.	संगीत शिक्षणात दृकश्राव्य साधनांचा उपयोग	०७	०७
७.	तुलनात्मक अध्ययन	१६	२४
८.	सादरीकरण	०७	०७
	एकूण	१००	१४६

प्रश्न प्रकारानुसार गुण विभागणी

अ. क्र.	प्रश्न प्रकारानुसार	गुण	विकल्पासह गुण
१.	वस्तुनिष्ठ	२८	३२
२.	लघुत्तरी	४६	६२
३.	दिर्घोत्तरी	२६	५२
	एकूण	१००	१४६

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास (६५)

History and Development of Indian Music (65)

इयत्ता ११ वी

प्रश्नपत्रिका आराखडा

इयत्ता ११ वी

वेळ : ३ तास

गुण : १००

प्रश्नपत्रिका तयार करताना प्राश्नीकांनी लक्षात घ्यावयाचे मुद्दे ::

१. शहरी व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांची सरासरी बुद्धीमत्ता लक्षात घेऊन प्रश्नपत्रिका तयार करावी.
२. विचारलेला प्रश्न शेट नसावा. विद्यार्थ्यांच्या विचारक्षमतेस चालना देणारा असावा.
३. १०% प्रश्न काठीण्य पातळीवरचे असावेत.
४. एकाच प्रश्नपत्रिकेमध्ये प्रश्नांची पुनरावृत्ती होऊ नये याची दक्षता घ्यावी.

22

5
22/3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास (६५)
History and Development of Indian Music (65)
इयत्ता १२ वी

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

प्रश्नपत्रिका आराखडा

वेळ : ३ तास

गुण : १००

प्रश्नपत्रिका तयार करताना प्राश्निकांनी लक्षात घ्यावयाचे मुद्दे.

१. शहरी व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांची सरासरी बुद्धिमत्ता लक्षात घेऊन प्रश्नपत्रिका तयार करावी.
२. प्रश्न थेट नसावा, विद्यार्थ्यांच्या विचार क्षमतेला चालना देणारा असावा.
३. १०% प्रश्न काठिण्य पातळीवरचे असावेत.
४. एकाच प्रश्नपत्रिकेमध्ये प्रश्नांची पुनरावृत्ती होऊ नये.

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास (६५)

History and Development of Indian Music (65)

इयत्ता ११ वी

प्रश्नपत्रिका आरारखडा
(नवीन पाठ्यक्रमानुसार)

वेळ : ३ तास

गुण : १००

सूचना :

१. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२. प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक गुण दर्शवतात.
३. वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची उत्तरे लिहीताना संपूर्ण विधानासह उत्तरे लिहीणे आवश्यक आहे.
४. सर्व प्रश्नांची उत्तरे नवीन पानावर लिहावीत.

प्र. १.	अ. योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा (कोणत्याही सात)	७
	ब. योग्य जोड्या जुळवा (कोणत्याही सात)	७
प्र. २	अ. एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही सात)	७
	ब. चूक की बरोबर ते लिहा (कोणतेही सात)	७
प्र. ३	अ. सविस्तर माहिती लिहा	१४
प्र. ४	विस्तृत उत्तर लिहा.	१४
प्र. ५.	टिपा लिहा.	१२
प्र. ६.	ताल लिपीबद्ध करा व नृत्या विषयी माहिती लिहा.	१६
प्र. ७.	निबंध लिहा.	१२

भारतीय संगीताचा इतिहास व विकास

39

7

32/3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - भारतीय संगीत
इयत्ता ११ वी १२ वी साठी

५३९
३२६

प्रात्यक्षिक परीक्षा व विषय अंमलबजावणी

सूचना

१. प्रत्येक परीक्षार्थीच्या प्रात्यक्षिक परीक्षेसाठी प्रत्येकी तीस मिनिटांचा अवधी राहिल.
२. परीक्षार्थींनी विषयाचा अभ्यासक्रम पूर्ण केलेला आहे. हे परीक्षा घेणे / विषय शिक्षक यांनी काळजीपूर्वक पहावे.
३. स्वर लेखनाची परीक्षा (नोटेशन लेखन) एकत्रितपणे एका कक्षामध्ये घ्यावी व त्यासाठी ३० मिनिटांचा एवढा अवधी देण्यात यावा.
४. प्रात्यक्षिक परीक्षेच्यावेळी परीक्षार्थींची साथ-संगत करण्यात रता हार्मोनियम, तबला आणि तंबोरा ही वाद्ये असावीत आणि त्या करिता साधीदारासह उपलब्ध असावीत.
५. भारतीय संगीत विषयांतर्गत (१) कंठ शास्त्रीय संगीत (२) कंठ सुगम संगीत (३) वाद्य संगीत यासाठी २० गुणांचे स्वरलेखन व ८० गुणांची प्रात्यक्षिक परीक्षा अशी एकूण १०० गुणांची परीक्षा असेल.
६. तालवाद्य विषयासाठी लिपीबद्ध करणे १० गुण व ४० गुणांची प्रात्यक्षिक परीक्षा अशी एकूण ५० गुणांची परीक्षा असेल.

प्रात्यक्षिक विषय अंमलबजावणी -

- (१) संगीत प्रात्यक्षिक विषयांतर्गत कंठ शास्त्रीय संगीत, कंठ सुगम संगीत, वाद्य संगीत व तालवाद्य विषयाच्या अध्यापनासाठी किमान १० विद्यार्थ्यांची व जास्त जास्त २० विद्यार्थ्यांची तुकडी असावी.
- (२) कंठ शास्त्रीय संगीत व कंठ सुगम संगीतासाठी मुल व मुलीची स्वतंत्र बॅच त्यांच्या आवाजाच्या नैसर्गिक मर्यादेनुसार करण्यात यावी.
- (३) प्रत्येक प्रात्यक्षिक विषयासाठी प्रत्येक बॅचला दर एक तासिका या प्रमाणे आठवड्याच्या एकूण सहा तासिका असाव्यात.

४३९
३२६

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कंठ शास्त्रीय संगीत (VCM), कंठ सुगम संगीत (VLM), वाद्य संगीत (IM) तालवाद्य (PI)
इयत्ता ११ वी

मूल्यमापन योजना (प्रात्यक्षिक परीक्षा)

१.	प्रथम घटक चाचणी (चाचणी / सेमिनार / उपक्रम / सांगीतिक स्पर्धा / कार्यक्रम इत्यादी).	२५
२.	प्रथम सत्र प्रात्यक्षिक परीक्षा	
३.	द्वितीय घटक चाचणी (चाचणी / सेमिनार / उपक्रम / सांगीतिक स्पर्धा / कार्यक्रम इत्यादी)	५०
४.	वार्षिक प्रात्यक्षिक परीक्षा	२५
		१००

सरासरी गुण

$$\frac{२५ + ५० + २५ + १००}{२} = \frac{२००}{२} = १०० \text{ सरासरी गुण}$$

9

22/3

७४३
३५१

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कंठ सुगम संगीत (६६)

Vocal Light Music (66)

इयत्ता ११ वी

प्रात्यक्षिक परीक्षा नमुना प्रश्नासाठी

प्र. १. विद्यार्थ्यांच्या आवडीचे कोणतेही २ अलंकार गाण्यास सांगणे.	५
प्र. २. स्वर परीक्षण करण्यासाठी स्वर (कोणतेही २-३) ओळखण्यास सांगणे.	५
प्र. ३. परीक्षकांनी कोणत्याही दोन रागांची माहिती विचारावी.	१०
प्र. ४. परीक्षकांनी अभ्यासक्रमातील तालापैकी (१/२) तालांची माहिती विचारावी व हातावर टाळी देण्यास सांगणे.	१०
प्र. ५. अभ्यासक्रमातील रागांवर आधारीत कोणतेही एक नाट्यगीत व एक अभंग गाण्यास सांगणे.	१०
प्र. ६. अभ्यासक्रमातील दिलेल्या गीतप्रकारांपैकी कोणतेही २ गीत प्रकार गाण्यास सांगणे. (भक्तिगीत, भावगीत, चित्रपट गीत, समूहगीत, लोकगीत, पर्यावरण गीत)	२०
प्र. ७. राष्ट्रगीत किंवा वंदेमातरम् या पैकी आपल्या पसंतीनुसार गाण्यास सांगणे.	१०
प्र. ८. अभ्यासक्रमातील पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या (अरोह, अवरोह, वादी - संगादी, लय) कोणत्याही २, विचाराव्यात आणि सोदाहरणासह स्पष्ट करण्यास सांगणे.	५
प्र. ९. प्रात्यक्षिक नोंदवही	५
प्र. १० स्वरलेखन - सर्व विद्यार्थ्यांचे एकाच वेळी स्वरलेखन परीक्षा घ्यावी.	२०
	<hr/>
	एवूण गुण
	१००

कंठ सुगम संगीत

(३२)

(10)

22/3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कंठ सुगम संगीत (६६)

Vocal Light Music (66)

इयत्ता १२ वी

प्रात्यक्षिक प्रश्नपत्रिका आराखडा

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

प्र. १	अलंकार - परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांला कोणतेही दोन अलंकार गाण्यास सांगणे.	५
प्र. २	स्वर परीक्षण - स्वर परीक्षण करण्यासाठी (कोणतेही २/३) स्वर ओळखण्यास सांगणे.	५
प्र. ३	रागांची शास्त्रीय माहिती - अभ्यासक्रमातील कोणत्याही दोन रागांची माहिती व रागावर आधारित २/३ प्रश्न विचारावेत	५
प्र. ४	ताल - परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांला अभ्यासक्रमातील (११ वी १२वी) कोणतेही दोन ताल प्रात्यक्षिकासह देण्यास सांगणे	१०
प्र. ५	नाट्यगीत - परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांला अभ्यासक्रमातील रागावर आधारित एक नाट्यगीत गाण्यास सांगणे.	१०
प्र. ६	सरगम व समूह गीत - परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांला अभ्यासक्रमातील रागावर आधारित एक सरगम व एक समूह गीत गाण्यास सांगणे.	२०
प्र. ७	राष्ट्रगीत / वंदे मातरम - परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांला राष्ट्रगीत / वंदे मातरम गाण्यास सांगणे.	१०
प्र. ८	सांगीतिक शब्दांच्या व्याख्या परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांला अभ्यासक्रमातील कोणत्याही ३/४ व्याख्या (ताल अंग, राग अंग, गायकी अंग) विचाराव्यात आणि सोदाहरण स्पष्टीकरण विचारावे.	५
प्र. ९	प्रात्यक्षिक नोंदवही	५
प्र. १०	स्वरलेखन	
	अ. अभ्यासक्रमातील रागावर आधारित एक सरगम	१०
	ब. अभ्यासक्रमातील रागावर आधारित एक नाट्यगीत.	१०
प्र. ११	प्रात्यक्षिक नोंदवही	५
	एकूण गुण	१००

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कंठ शास्त्रीय संगीत (६७)
Vocal Classical Music - VCM (67)
इयत्ता ११ वी व इयत्ता १२वी

353

प्रात्यक्षिक स्वरलेखन

नमुना प्रश्नपत्रिका

वेळ : ३० मिनिटे

गुण : २०

प्र. १. खालील पैकी एका रागातील (छोटाख्याल) स्वर लेखन करा.

- गट (अ) (१) राग
(२) राग
(३) राग
(४) राग

१०

खालील पैकी एका रागाचे (छोटाख्याल) स्वर लेखन करा.

- गट (ब) (१) राग
(२) राग
(३) राग
(४) राग
(५) राग

१०

कंठ शास्त्रीय संगीत

33

12

12/3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - कंठ शास्त्रीय संगीत (६७)
Vocal Classical Music - VCM (67)
इयत्ता ११ वी

३५५

प्रात्यक्षिक परीक्षा

वेळ - १ तास

गुण : १००

सूचना -

- (१) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
(२) ३० मिनिटे छोट्याखालाचे स्वरलेखन + ३० मिनिटे प्रात्यक्षिक परीक्षा

विभाग अ: शास्त्र

- प्र. १. 'अ' गटातील एका रागात आणि 'ब' गटातील एका रागात याप्रमाणे दोन छोट्याखालाचे स्वरलेखन. (२०)
गट अ	१.	राग भूपाली	१०
	२.	राग काफी	
	३.	राग-दुर्गा	
गट ब	१.	राग अल्हाया बिलावल	१०
	२.	राग-यमन	
	३.	राग-भीमपलास	

प्र. २. प्रात्यक्षिक नोंद वही चे मूल्यमापन.

प्र. ३. रागांची शास्त्रीय माहिती.

प्र. ४. सांगीतिक शब्दांच्या व्याख्या.

विभाग ब : प्रात्यक्षिक

प्र. ५. शुद्ध व विकृत स्वर गाण्यास सांगणे, दोन अलंकार, सरगम

प्र. ६. अभ्यासक्रमातील तालांची विस्तृत माहिती व हातावर ताल देणे.

प्र. ७ अ. खालील रागांपैकी विद्यार्थ्यांच्या आवडीचा कोणताही एक छोटा ख्याल आलाप तानांसह गाण्यास सांगणे.

(१) राग-भूपाली (२) राग-काफी (३) राग-दुर्गा

ब. विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या दोन छोट्या ख्यालांपैकी परीक्षकांच्या आवडीचा कोणताही एक छोटा ख्याल गाण्यास सांगणे.

(१) राग - अल्हाया बिलावल (२) राग- यमन (३) राग-भीमपलास.

36

13

23/3

८. स्वरपरिचय अलंकार गाण्यास सांगणे

(१) शुद्ध स्वर - अलंकार (किमान तीन अपेक्षित)

(२) विकृत स्वर - अलंकार (किमान दोन अपेक्षित)

(एक अलंकारास दोन गुण याप्रमाणे)

१०

प्र. ९. सादरीकरण (चारपैकी कोणतेही दोन)

(१) अभ्यासक्रमातील रागांमध्ये सरगम (कोणत्याही रागांमध्ये)

(२) छोटारख्याल बंदिश (कोणत्याही रागांमध्ये)

(३) राग विस्तार (कोणत्याही एका रागाचा)

(४) लक्षण गीत (कोणत्याही रागांमध्ये)

१०

प्र. १०. सादरीकरण. (कोणतेही एक)

(१) जन-गण-मन

(२) वंदे मातरम्

१०

एकूण

१००

14

35

22/13

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - कंठ शास्त्रीय संगीत (६७)
Vocal Classical Music - VCM (67)
इयत्ता ११ वी

५५५
३५९

वार्षिक सत्रांत परीक्षा

वेळ - १ तास

गुण : १००

अ.क्र.	घटक	गुण
१.	शुद्ध विकृत स्वरांचे अलंकार	
२.	छोटाख्यालाचे गायन अ - गटातून छोटाख्यालाचे गायन ब - गटातून	१० १०
३.	लक्षण गीत, राग विस्तार सरसगम, छोटा ख्याल गायन (फक्त बंदिश)	५ ५ } १०
४.	शुद्ध / विकृत स्वर गायन	
५.	रागांची शास्त्रीय माहिती	१०
६.	ताल हातावर देणे / तालाची माहिती सांगणे	५
७.	सांगीतिक शब्दांच्या व्याख्या	५
८.	जन-गण-मन, वंदे मातरम्, उपशास्त्रीय / सुगम संगीत गीत गायन	५
९.	अ - गट आणि ब- गट (स्वरलेखन), छोटाख्यालाचे	१०
१०.	प्रात्यक्षिक नोंदवही मूल्यमापन	२०
	एकूण	५
		१००

कंठ शास्त्रीय संगीत

3e

15

22/3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कंठ शास्त्रीय संगीत (६७)

Vocal Classical Music (67)

इयत्ता १२ वी

प्रात्यक्षिक परीक्षा प्रश्नपत्रिका आराखडा

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

वेळ : १.०० तास

सूचना :

गुण : १००

१. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

२. ३० मिनिटे छोटा ख्यालाचे स्वरलेखन लिपिबद्ध + ३० मिनिटे प्रात्यक्षिक परीक्षा

विभाग अ: शास्त्र

प्र. १. 'अ' गटातील एका रागात आणि 'ब' गटातील एका रागात याप्रमाणे दोन छोटाख्यालाचे स्वर लेखन.

गट अ १. राग केदार

२०

२. राग भैरव

(१०)

३. राग बागेश्री

गट ब १. राग देशकार

२. मालकंस

(१०)

३. राग वृंदावनी सारंग

प्र. २. प्रात्यक्षिक नोंद वही चे मूल्यमापन.

प्र. ३. रागांची शास्त्रीय माहिती.

५

प्र. ४. सांगीतीक शब्दाच्या व्याख्या (वर्ग ११ वी व १२ वी)

५

५

विभाग ब : प्रात्यक्षिक

प्र. ५. शुद्ध व विकृत स्वर गाण्यास सांगणे, दोन अलंकार, सरगम

५०

प्र. ६. अभ्यासक्रमातील तालांची विस्तृत माहिती व ताल देऊन दाखविणे (वर्ग ११ वी व १२ वी)

१०

प्र. ७. अ. अभ्यासक्रमातील रागांपैकी विद्यार्थ्यांच्या आवडीचा कोणताही एक छोटा ख्याल आलाप तानांसह गाण्यास सांगणे. १०

किंवा

कंठ शास्त्रीय संगीत

२०

५१

५६

२२/३

२

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कंठ शास्त्रीय संगीत (६७)

Vocal Classical Music (67)

इयत्ता १२ वी

५५०

- व. विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या दोन छोटाख्यालापैकी परीक्षकांच्या आवडीचा कोणताही एक छोटाखाल गाण्यास सांगणे.
- प्र. ८. खालील रागा पैकी विद्यार्थ्यांच्या आवडीचा कोणताही एक विलंबित ख्याल आलाप, तानांसह गाण्यास सांगणे. (राग - केदार, भैरव, बागेश्री)
- प्र. ९. खालील रागांपैकी एका रागातील ध्रुपद/धमार (राग-केदार, भैरव, बागेश्री.)
- प्र. १०. घतरंग किंवा उपशास्त्रीय/सुगम संगीतातील एक गीत प्रकार.

२०

१०

५

एकूण

१००

७९

१७

22/13/3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - कंठ शास्त्रीय संगीत (६७)
Vocal Classical Music (67)
इयत्ता १२ वी

घटक निहाय गुणदान

(जुन्या पाठ्यक्रमानुसार)

वेळ : १.०० तास

गुण १००

अ. क्र.	घटक उपघटक	गुण
१.	प्रात्यक्षिक नोंदवहीचे मूल्यमापन	०५
२.	रागांची शास्त्रीय माहिती	०५
३.	गट-अ आणि गट-ब, दोन छोटे ख्याल लिपिबद्ध करणे (अ १० + ब १०)	२०
४.	सांगीतिक शब्दांच्या व्याख्या	०५
५.	शुद्ध / विकृत स्वर अलंकार, गायन	१०
६.	तालांची विस्तृत माहिती देणे, हातावर टाळी देणे	१०
७.	छोटा ख्याल गायन आलाप / ताना सह	१०
८.	विलंबित ख्याल गायन / आलाप / ताना सह	२०
९.	धृपद / धमार गायन	१०
१०.	चतरंग	०५
	एकूण	१००

कंठ शास्त्रीय संगीत

२२

18

22/3 9

पुस्त
३९९

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - वाद्य संगीत (६८)

Instrumental Music (68)

इयत्ता ११ वी

प्रात्यक्षिक परीक्षा नमुना प्रश्नासाठी

१. स्वरज्ञान - स्वर वाजवा/ स्वर ओळख - परीक्षकांनी २/३ स्वर विचारावेत	गुण १००
२. अलंकार - परीक्षकांनी १ अलंकार वाजवण्यास सांगणे	५
३. रागाची माहिती - विद्यार्थ्याला १ रागाची संपूर्ण माहिती रागांवरील २/३ प्रश्न विचारावेत	५
४. रजाखानी गत - एका रागातील रजाखानी गत आलाप/तानासह वाजवण्यास सांगणे.	१०
५. सरगम - अभ्यासक्रमातील एका रागातील सरगम गीत वाजवण्यास सांगणे.	१०
६. धून - विद्यार्थ्याला धून वाजवण्यास सांगणे.	१०
७. जनगणमन, वंदेमातरम् - परीक्षकाने त्यांच्या पसंतीचे जनगण/वंदेमातरम् वाजवण्यास सांगणे.	१०
८. ताल - एका तालाची संपूर्ण माहिती (प्रात्यक्षिकासह - ताल विषयक २/३ प्रश्न विचारावेत)	५
९. व्याख्या - २/३ व्याख्या विचाराव्यात	५
१०. आरोह अवरोह - परीक्षकांनी त्यांच्या पसंतीच्या एका रागाचे आरोह - अवरोह वाजवण्यास सांगणे	१०
११. स्वरलेखन - सर्व विद्यार्थ्यांचे एकाचवेळी स्वर लेखन घ्यावे.	२०
१२. प्रात्यक्षिक नोंद वही -	५
एकूण गुण	१००

४३

१९

२३/३

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - वाद्य संगीत (६८)

Instrumental Music (68)

इयत्ता ११ वी

वाद्य संगीत (हार्मोनियम / बासरी / व्हायोलिन / सतार)

प्रात्यक्षिक परीक्षा नमुना प्रश्नासाठी

अभ्यासक्रमातील रागाच्या शास्त्रीय माहितीसाठी परिक्षकांनी गट अ व गट ब विभागातून पाच प्रश्न विचारावेत जेदा. (थाट, शुद्ध स्वर, विकृत स्वर, वादी, संवादी स्वर, वर्ज्यस्वर, जाती, गायन समय, इत्यादी)

१. रागमाहिती सांगा.
२. रागातील स्वर, स्वरप्रयोग, जाती, वादी-संवादी स्वर, गानसमय इ. सांगून) रागाचे नाव विचारणे.

ताल अंग

३. तालाचे चिन्ह ओळखण्यास सांगणे
 ४. ताल हातावर देऊन आवर्तन समजवा.
 ५. खंड म्हणजे काय ?
 ६. काल म्हणजे काय ?
 ७. मात्रा म्हणजे काय ?
 ८. राम म्हणजे काय ?
- इत्यादी ताल अंगाचे सर्व प्रश्न

राग - अंग

१. स्वर म्हणजे काय ?
 २. एकूण शुद्ध स्वर किती ?
 ३. विकृत स्वर किती ?
- इत्यादीसह विषय प्रश्न

प्रात्यक्षिक परीक्षेचे तोंडी प्रश्न/प्रात्यक्षिक प्रश्न विद्यार्थ्यांना सोप्या भाषेत विचारावेत.

वाद्य संगीत

22/13

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - वाद्य संगीत (६८)
Instrumental Music (68)
इयत्ता १२ वी

प्रात्यक्षिक परीक्षा प्रश्नपत्रिका आराखडा

वेळ : १ तास

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

गुण १००

स्वरपरीक्षण -

१.	स्वर वाजवा । स्वर ओळखा - परीक्षकांनी २/३ स्वर विचारावेत.	५
२.	अलंकार - परीक्षकांनी १ अलंकार वाजवण्यास सांगणे.	५
३.	रागांची माहिती - विद्यार्थ्याला १ रागाची संपूर्ण माहिती व रागांवरील २/३ प्रश्न विचारावेत	५
४.	मसीतखानी गत - विद्यार्थ्याला आलाप तोंड्यासह १ मसीतखानी गत वाजवण्यास सांगणे.	२०
५.	रजाखानी गत - परीक्षकांनी त्यांच्या पसंतीची १ रजाखानी गत आलाप तोंड्यासह वाजवण्यास सांगणे.	५०
६.	धून - विद्यार्थ्याला १ धून वाजवण्यास सांगणे.	१०
७.	आरोह, अवरोह, रागविस्तार - परीक्षकाने त्यांच्या पसंतीच्या १ रागाचे आरोह, अवरोह, रागविस्तार वाजवण्यास सांगणे.	१०
८.	ताल - एका तालाची संपूर्ण माहिती (प्रात्यक्षिकासह - ताल विषयक २/३ प्रश्न विचारावेत) (११ वी १२ वीचे).	५
९.	व्याख्या - विद्यार्थ्याला २/३ व्याख्या विचाराव्यात.	५
१०.	स्वरलेखन - सर्व विद्यार्थ्यांचे एकाचवेळी स्वरलेखन घ्यावे.	२०
११.	प्रात्यक्षिक नोंद वही -	५
एकूण गुण		१००

वाद्य संगीत

२५

२५

२५/३

१

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)
Percussion Theory (69)
इयत्ता ११ वी

४६९
५६५

नव्या पाठ्यक्रमानुसार
घटक निहाय गुण विभागणी

अ. क्र.	घटक	गुण	विकल्पासह गुण
१.	तबल्याचा उगम व विकास	९	९
२.	पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या	८	९
३.	ताल वाद्यांचा परिचय	९	१२
४.	तबला डग्याचे अंग वर्णन	(९)	९
५.	तबल्याचे वर्ण	९	९
६.	ताल परिचय	९	१२
७.	तालवादकांची चरित्रे	६	८
	एकूण	५०	६८

प्रश्न प्रकारानुसार गुण विभागणी

अ. क्र.	प्रश्न प्रकारानुसार	गुण	विकल्पासह गुण
१.	वस्तुनिष्ठ	१४	१७
२.	लघुत्तरी	१८	२४
३.	दीर्घोत्तरी	१८	२७
	एकूण	५०	६८

४६

२२

२२/३

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)

Percussion Theory (69)

इयत्ता ११ वी

उद्दिष्टानुसार गुण विभागणी

अ. क्र.	प्रश्न प्रकारानुसार	गुण	विकल्पा सह गुण
१.	ज्ञान	१४	१७
२.	आकलन	२७	३९
३.	उपयोजन	९	१२
	एकूण	५०	६८

२७

२३

२२/३

युज्य

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)

Percussion Theory (69)

इयत्ता १२ वी

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

घटक निहाय गुण विभागणी

वेळ : २.३० तास

गुण १००

अ. क्र.	घटक	गुण	विकल्पासह गुण
१.	तबल्याची घराणी	६	७
२.	ताल वादकांची जीवन चरित्रे	६	७
३.	लय आणि लयीचे प्रकार	९	९
४.	तालवाद्याचे विस्तृत अध्ययन	९	१२
५.	पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या व स्पष्टीकरण	२	३
६.	विविध तालवाद्यांची उपयुक्तता	(९)	९
७.	रवतंत्र वादन	९	९
८.	लिपिवद्ध करणे	९	१२
	एकूण	५०	६८

प्रश्न प्रकारानुसार गुणविभागणी

अ. क्र.	प्रश्न प्रकारानुसार	गुण	विकल्पासह गुण
१.	वस्तुनिष्ठ	१४	१७
२.	लघुतरी	१८	२४
३.	दीर्घोत्तरी	१८	२७
	एकूण	५०	६८

Handwritten signature/initials

Handwritten signature/initials

Handwritten signature/initials

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)
Percussion Theory (69)
इयत्ता १२ वी

प्रश्नपत्रिका आराखडा

(जुन्या पाठ्यक्रमानुसार)

वेळ : २.३० तास

सुण : ५०

रूचना

१. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे
 २. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात
 ३. वस्तुनिष्ठ प्रश्नाचे उत्तर लिहिताना पूर्ण वाक्यात लिहिणे आवश्यक.
 ४. प्रत्येक नवीन प्रश्नाचे उत्तर नवीन पानावर लिहावे.
- प्र. १. अ. कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा (कोणत्याही पाच) ५ (२५)
ब. योग्य जोड्या जुळवा (कोणत्याही पाच) ५
क. चूक की बरोबर ते लिहा (कोणतेही चार) ४
(हा वस्तुनिष्ठ प्रश्न घराणे, चरित्र व पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या यावर आधारित असावा)
- प्र. २. दीर्घोत्तरी प्रश्न. १
(हा प्रश्न लय व लयीचे प्रकार यावर आधारित असावा)
- प्र. ३. लघुत्तरी प्रश्न. १
(हा प्रश्न वाद्यांच्या माहितीवर आधारित असावा)
- प्र. ४. लिपिबद्ध करणे (कोणतेही तीन) १
(हा प्रश्न ताल लिपिबद्ध करणे या घटकावर आधारित असावा)
- प्र. ५. विस्तृत माहिती लिहा. १
(हा प्रश्न विविध तालवाद्यांची उपयोगिता व तबला रवतंत्र वादन या घटकावर आधारित असावा)

तालवाद्य-शास्त्र

५

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)
Percussion Theory (69)
इयत्ता ११ वी.

५०२
३६६

नमुना प्रश्नपत्रिका आराखडा
(नवीन पाठ्यक्रमानुसार)

वेळ : २.३० तास

मुण : ५०

सूचना-

- १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- २) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.
- ३) वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची उत्तरे लिहिताना पूर्ण वाक्यात लिहिणे आवश्यक.
- ४) प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर नवीन पानावर लिहावे.

- प्रश्न १ अ) कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. (कोणत्याही पाच)
ब) योग्य जोड्या जुळवा. (कोणत्याही पाच)	०५	(१४)
क) चूक की बरोबर ते लिहा. (कोणतेही चार)	०५	
(हा वस्तुनिष्ठ प्रश्न तालवाद्यकाचे चरित्र व पारिभाषिक शब्दांच्या व्याख्या यावर आधारीत असावा.)	०४	
- प्रश्न २ दीर्घोत्तरी प्रश्न
(हा प्रश्न तबल्याचा उगम व विकास यावर आधारीत निबंधवजा असावा.)
- ०९
- प्रश्न ३ लघुत्तरी प्रश्न
(हा प्रश्न वाद्यांचा परिचय या घटकावर आधारीत असावा)
- ०९
- प्रश्न ४ ताल लिपीबद्ध करणे (कोणतेही ३)
(हा प्रश्न ताल लिपीबद्ध करणे या घटकावर आधारीत असावा.)
- ०९
- प्रश्न ५ विस्तृत माहिती लिहा. (कोणतेही एक)
(हा प्रश्न तबला व डग्याची विविध अंगे व वादन पद्धती किंवा वादन विधी यावर आधारीत असावा.)
- ०९

५०

26
22/3

५७५

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
 विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)
 Percussion Theory (69)
 इयत्ता १२ वी

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

नमुना प्रश्नपत्रिका

वेळ : २.३० तास

गुण : ५०

सूचना -

१. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
२. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.
३. वस्तुनिष्ठ प्रश्नाचे उत्तर लिहिताना पूर्ण वाक्यात लिहिणे आवश्यक आहे.
४. प्रत्येक नवीन प्रश्नाचे उत्तर नवीन पानावर लिहावे .

प्र. १.	अ.	कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा (कोणत्याही पाच)	५ (१४)
	१.	अजराडा घराणा हा बाजाचा घराणा आहे.
(पश्चिमी, दक्षिणी)	
	२.	उ. झाकीर हुसेन हे घराण्याचे तबलावादक आहेत.
(पंजाब, अजराडा)	
	३.	अवनंद वाद्याचा राजा म्हणून या वाद्याला संबोधले जाते.
(तबला, पखवाज)	
	४.	मुखड्याच्या तुलनेत नाजूक बोलांचा समेवर येणाऱा बोल समूह म्हणजे होय.
(टुकडा, मोहरा)	
	५.	हे बनारस घराण्याचे आद्य प्रवर्तक आहेत.
(पंडित अनोखेलाल मिश्र, पं. रामसहाय मिश्र).	
	६.	या घराण्यातील कायद्याच्या रचना प्रामुख्याने तिसऱ जातीमध्ये केलेल्या असतात.
(अजराडा, बनारस)	

५९

Handwritten signature and date 2013

व. योग्य जोड्या जुळवा (कोणत्याही पाच)

गट अ

१. आडलयीचे डौलदार कायदे
२. ग्रॅमी अॅवार्ड
३. पंडित बाबूलालजी कथथक
४. बनारस घराणा
५. उस्ताद सिताब खाँ
६. उस्ताद मोदू खाँ

गट ब

- अ. पंडित भवानी शंकर
- ब. लखनौ घराणा
- क. दिल्ली घराणा
- ड. उस्ताद झाकीर हुसेन
- इ. पूरब बाज
- फ. अजराडा घराणा

क. चूक की बरोबर ते लिहा (कोणतेही चार)

१. समेला येऊन मिळण्याकरता जो छोटा बोलसमूह वाजवला जातो त्याला "टुकडा" असे म्हणतात.
२. पंडित जसराज गौरव पुरस्कार उस्ताद झाकीर हुसेन यांना मिळाला.
३. जेव्हा एखाद्या तिहाई मध्ये बोलसमूहाच्या शेवटच्या अक्षरानंतर म्हणजे 'धा' नंतर दम किंवा विश्रांती घेतली जाते, त्याला 'बेदम तिहाई' असे म्हणतात.
४. 'साज' या चित्रपटाला उ. झाकीर हुसेन यांनी संगीत दिलेले आहे.
५. 'तालश्री' हा पुरस्कार पंडित भवानीशंकर यांना मिळाला.

प्र. २. लय व लयीचे प्रकार विस्तृत लिहा

प्र. ३. वाद्याची थोडक्यात माहिती लिहा (कोणतेही तीन)

१. पखवाज
२. ढोलकी
३. ढोलक
४. ड्रमसेट

प्र. ४. खालील ताल एकपट व दुप्पट लयीत लिपीबद्ध करा - (कोणतेही तीन)

१. झपताल
२. त्रिताल
३. रुपक
४. दादरा

प्र. ५. खालील प्रश्नाचे उत्तर विस्ताराने लिहा.

शास्त्रीय, उपशास्त्रीय व सुगम संगीतात विविध तालवाद्याची उपयुक्तता स्पष्ट करा -
किंवा

स्वतंत्र वादन पद्धतीविषयी विस्ताराने लिहा.

22/3

42

78

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - तालवाद्य - प्रात्यक्षिक (६९)

Percussion Theory (69)

इयत्ता १२ वी

प्रात्यक्षिक परीक्षा आराखडा

वेळ : १ तास

गुण : ५०

३० मिनिटे लिपिबद्ध करणे + ३० मिनिटे प्रात्यक्षिक परीक्षा

प्र. १. खालील वादन प्रकार सम, काल, टाळी, मात्रा, विभाग यासाठी लिपिबद्ध करा.

अ. त्रिताल मध्ये एक कायदा, दोन पलटे व तिहाई

ब. त्रिताल मधील एक टुकडा.

प्र. २. सात मिनिटे स्वतंत्र वादन

परीक्षार्थीच्या आवडीनुसार खालीलपैकी कोणत्याही एका तालात स्वतंत्र वादन करणे

अ. त्रिताल

ब. झपताल

प्र. ३. सादरीकरण

अ. परीक्षकाच्या पसंतीनुसार अभ्यासक्रमातील तालापैकी २ तालांची मौखिक माहिती, पढत करणे व वादन करणे.

ब. परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांच्या पसंतीने मोहरा, टुकडा, लगी यापैकी कोणतेही दोन वादन प्रकार वाजवण्यास सांगणे

क. त्रिताल मधील कायदा वाजवणे

ड. साथ-संगत यामध्ये बंदिशी बरोबर ठेका वाजवण्यास सांगणे

प्र. ४. विद्यार्थ्यांच्या पसंतीनुसार परीक्षकांनी 'तबला' वाद्याशिवाय एका तालवाद्यावर वादन करण्यास सांगणे.

प्र. ५. प्रात्यक्षिक नोंद वही.

तालवाद्य-शास्त्र

५३

२२/३

१०

प्र. ५. विस्तृत माहिती लिहा.

शास्त्रीय, उपशास्त्रीय व सुगम संगीतात विविध तालवाद्यांची उपयुक्तता

शास्त्रीय संगीत -

खालील मुद्दे अपेक्षित -

शास्त्रीय गायनामधील विविध गीत प्रकार यासाठी आवश्यक वाद्यांचा उपयोग

शास्त्रीय वादन -

शास्त्रीय वादनांतर्गत येणारी प्रमुख वाद्ये यासाठी आवश्यक वाद्यांचा उपयोग

शास्त्रीय नृत्य -

शास्त्रीय नृत्य प्रकारातील प्रामुख्याने कथक नृत्याच्या संगतीमध्ये उपयोगात येणारी वाद्ये.

उपशास्त्रीय संगीत -

खालील मुद्दे अपेक्षित

उपशास्त्रीय संगीतात येणारे गीतप्रकार यासाठी उपयुक्त वाद्ये.

सुगम संगीत

सुगम संगीतात येणारे गीतप्रकार यासाठी उपयुक्त वाद्ये.

किंवा - स्वतंत्र वादन पद्धती

खालील मुद्दे अपेक्षित

तबला स्वतंत्र वादनाचा क्रम पेशकार, कायदा, रेला याशिवाय वैविध्यपूर्ण सामग्रीचे वादन व पढत लहरा संगती.

५०

22/13

30

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)

Percussion Theory (69)

इयत्ता १२ वी

नमुना उत्तरपत्रिका

जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

वेळ : २.३० तास

गुण : ५०

प्र. १. कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा (कोणत्याही पाच)

५ (१४)

१. पश्चिमी
२. पंजाब
३. पखवाज
४. मोहरा
५. पंडित रामसहाय
६. अजराडा

ब. योग्य जोड्या जुळवा (कोणत्याही पाच)

१.
२.
३.
४.
५.
६.

- फ. अजराडा घराणा
- ड. उ. झाकीर हुसेन
- अ. पंडित भवानी शंकर
- इ. पूरब बाज
- क. दिल्ली घराणा
- ब. लखनौ घराणा

क. चूक की बरोबर ते लिहा (कोणतेही चार)

१. बरोबर
२. चूक
३. चूक
४. बरोबर
५. बरोबर

प्र. २. दीर्घोत्तरी प्रश्न

लय व व लयीचे प्रकार

खालील मुद्दे अपेक्षित

व्याख्या लयीचे प्रकार विलंबित मध्य द्रुत विविध लयीत गायन, वादन व नृत्यांतर्गत सादरीकरण केले जाणारे प्रकार.

प्र. ३. लघुत्तरी प्रश्न (कोणतेही तीन)

वाद्यांची थोडक्यात माहिती

१. पखवाज

२. ढोलकी

३. ढोलक

४. ड्रम सेट

खालील मुद्दे अपेक्षित -

वाद्याची पार्श्वभूमी वाद्याची रचना वादन पद्धती वाजवले जाणारे ताल वाद्यवादक स्वतंत्र व संगतीसाठी उपयुक्तता.

प्र. ४. लिपिबद्ध करणे

खालील ताल एकपट व दुप्पट लयी मध्ये लिपिबद्ध करा (कोणतेही तीन)

तालाचा ठेका एकपट व दुप्पट लिपिबद्ध करणे अपेक्षित.

उदाहरण - ताल झपताल

एकपट										
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
धी	ना	धी	धी	ना	ती	ना	धी	धी	ना	
x		२			०		३			
दुप्पट										
धीना	धीना	नाती	नाधी	धीना	धीना	धीधी	नाती	नाधी	धीना	
x		२			०		३			

५६

५७

५८

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)

Percussion Theory (69)

इयत्ता ११ वी

५०
३७९

नमुना प्रश्नपत्रिका आराखडा

(नवीन पाठ्यक्रमानुसार)

वेळ : २.३० तास

गुण : ५०

प्रश्नपत्रिका तयार करताना प्राशिकांनी लक्षात घ्यावयाचे मुद्दे

१. शहरी व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांची सरासरी बुद्धिमत्ता लक्षात घेऊन प्रश्नपत्रिका तयार करावी.
२. विचारलेला प्रश्न थेट नसावा, विद्यार्थ्यांच्या विचार क्षमतेस चालना देणारा असावा.
३. १०% प्रश्न काठिण्य पातळीवरचे असावेत.
४. एकाच प्रश्नपत्रिकेमध्ये प्रश्नाची पुनरावृत्ती होऊ नये याची दक्षता घ्यावी.

तालवाद्य-शास्त्र

५५

33

33/13

५८३

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)
Percussion Theory (69)
इयत्ता १२ वी

नमुना प्रश्नपत्रिका आराखडा
जुन्या पाठ्यक्रमानुसार

वेळ : २.३० तास

मुण : ५०

प्रश्नपत्रिका तयार करताना प्राश्निकांनी लक्षात घ्यावयाचे मुद्दे.

१. शहरी व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांची सरासरी बुद्धिमत्ता लक्षात घेऊन प्रश्नपत्रिका तयार करावी.
२. विचारलेला प्रश्न थेट नसावा. विद्यार्थ्यांच्या विचार क्षमतेस चालना देणारा असावा.
३. १० % प्रश्न काठिण्य पातळीवरचे असावेत.
४. एकाच प्रश्नपत्रिकेमध्ये प्रश्नांची पुनरावृत्ती होऊ नये याची दक्षता घ्यावी.

५८

34
Ar
22/3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - तालवाद्य - शास्त्र (६९)

Percussion Theory (69)

इयत्ता १२ वी

उद्दिष्टानुसार गुण विभागणी

अ. क्र.	प्रश्न प्रकारानुसार	गुण	विकल्पा शहा गुण
१.	ज्ञान	१४	१७
२.	आकलन	२७	३९
३.	उपायोजन	९	१२
	एकूण	५०	६८

१२/३

५९

५८५
३७३

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - तालवाद्य - शास्त्र प्रात्यक्षिक (६९)
Percussion Theory (69)

इयत्ता ११ वी

प्रात्यक्षिक परीक्षा आराखडा

वेळ : १ तास

गुण : ५०

३० मिनिटे ताल लेखन + ३० मिनिटे प्रात्यक्षिक परीक्षा

- प्र. १. ताल लिपिबद्ध करणे - १०
परीक्षकांनी विचारलेले पाच ताल विद्यार्थ्यांनी सम, काल, टाळी, मात्रा, विभाग यासह एकपट लयमध्ये लिपिबद्ध करणे.
(प्रत्येक तालासाठी दोन गुण)
- प्र. २. अ. परीक्षकांनी कोणतेही पाच बोल किंवा वर्णाक्षरे विद्यार्थ्यांना वाजवण्यास सांगणे. ५
ब. परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांच्या पसंतीचे कोणतेही दोन ताल वाजवण्यास सांगणे. ५
क. परीक्षकांनी मुखडा, लुकडा, मोहरा, तिहाई, किरम यांपैकी विद्यार्थ्यांच्या पसंतीचे दोन वादन प्रकार वाजवण्यास सांगणे. ५
ड. परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांला कायदा, दोन पलटे व तिहाई वाजवण्यास सांगणे. ५
- प्र. ३. परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांच्या पसंतीनुसार एका तालामध्ये तिहाई वाजवण्यास सांगणे. ५
- प्र. ४. परीक्षकांनी विद्यार्थ्यांस तीनताल मध्ये किरम वाजवण्यास सांगणे. ५
- प्र. ५. प्रात्यक्षिक नोंदवही. ५

६०

३६
२२३

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - आरोग्य व शारीरिक शिक्षण
इयत्ता १२ वी

विषय - आरोग्य व शारीरिक शिक्षण (३०)

प्रस्तावना

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ पासून १२ वी चे आरोग्य व शारीरिक शिक्षण या विषयाचे पाठ्यपुस्तक प्रथमच अभ्यासक्रमात आले आहे. या पाठ्यपुस्तकात नवीन अभ्यासक्रमानुसार प्रश्नपत्रिका आराखडा, प्रात्यक्षिक परीक्षा आराखडा, मूल्यमापन योजना इ. बाबतील विषय शारीरिक शिक्षकांना मार्गदर्शन करावे हा हेतु आहे.

१२ वी चा आरोग्य व शारीरिक शिक्षण अभ्यासक्रम कृतीप्रधान बनविण्यावर भर देण्यात आला आहे. त्यामुळे आरोग्य व शारीरिक शिक्षण मूलभूत संकल्पना समजण्यास मदत होईल. क्यू, आर कोड द्वारे मिळालेली माहिती शिक्षक व विद्यार्थी यांना अधिक उपयुक्त ठरेल.

आरोग्य व शारीरिक शिक्षण अभ्यासक्रमाच्या मूल्यमापनासाठी खालील सूचना :

- आरोग्य व शारीरिक शिक्षण हा विषय कनिष्ठ महाविद्यालयामध्ये कला, विज्ञान, वाणिज्य व उच्च माध्यमिक व्यावसायिक अभ्यासक्रम सर्व द्विलक्षी अभ्यासक्रमाच्या विद्यार्थ्यांना अनिवार्य असून ह्या विषयाची गुण विभागीय तहकडीने करण्यात यावी-

लेखी परीक्षा	-	२५ गुण
प्रात्यक्षिक परीक्षा	-	२५ गुण
एकूण	-	५० गुण

- प्राप्त गुणांचे A, B, C, D श्रेणीत रूपांतर करण्यात येईल, D श्रेणी अनुत्तीर्ण दर्शवेल.
- या दोन्ही परीक्षा द्वितीय सत्रात घेण्यात याव्यात.
- विद्यार्थ्यांना इयत्ता १२ वी च्या या विषयात ५० पैकी मिळालेल्या गुणांचे श्रेणीत रूपांतर करावे. मिळालेले दिलेल्या मार्गदर्शनप्रमाणे गुणतक्ता मंडळाला सादर करावेत. इयत्ता १२ वी मध्ये उत्तीर्ण होण्यासाठी आरोग्य व शारीरिक शिक्षण विषयात उत्तीर्ण होणे अनिवार्य आहे.

महत्वाचे :

- इ. १२ वी साठी प्रत्येक तुकडी साठी आठवड्यातून दोन तासिका आरोग्य व शारीरिक शिक्षण या विषयासाठी देण्यात आलेल्या आहेत. त्या नियमित वेळापत्रकात प्राधान्याने दर्शवून त्याची काटेकोर अमलबजावणी करावी व अभ्यासक्रम पूर्ण करावा.
- विशेष गरजा असणाऱ्या (दिव्यांग) विद्यार्थ्यांना इयत्ता ११ वी ते १२ वी पर्यंतच्या परीक्षांमध्ये सोयी-सवलती देण्याबाबतचा शासन निर्णय क्रमांक : संकीर्ण २०१५/१९९९-अ).एस.डी.६
- उद्दिष्टानुसार व प्रश्न प्रकारानुसार गुण विभागीय तक्ते देण्यात आले आहेत. प्रश्नपत्रिका आराखडा, प्रात्यक्षिक परीक्षा आराखडा, नमूना प्रश्नपत्रिका, नमूना उत्तरपत्रिका देण्यात आल्या आहेत. कृतीपत्रिकेची रचना करताना ज्ञान, आत्मज्ञान, उपयोजन आणि कौशल्य या उद्दिष्टांचा समावेश केला आहे. लघुसूत्री आणि दीर्घसूत्री प्रश्नांचा समावेश करताना आवकता, उपायोजन व तार्किक विचार करण्यास वाव मिळावा हा दृष्टीकोन समोर ठेवण्यात आला आहे. कृतीपत्रिका तयार करताना अभ्यासक्रमातील सर्व घटकांचा समावेश करण्यात आला आहे.

आरोग्य व शारीरिक शिक्षण

१

Batle
22/3/2021

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - आरोग्य व शारीरिक शिक्षण
इयत्ता १२ वी

कृतीपत्रिका आराखडा

वार्षिक लेखी परीक्षा - प्रश्नपत्रिका- इ १२वी

वेळ - १ तास ३० मी.

गुण - २५

प्रश्न क्रं. १	दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा.	(०४)
प्रश्न क्रं. २	योग्य जोड्या लावा	(०४)
प्रश्न क्रं. ३	पुढील विधाने चूक की बरोबर ते लिहा	(०४)
प्रश्न क्रं. ४	एका वाक्यात उत्तरे लिहा	(०४)
प्रश्न क्रं. ५	तक्ता पूर्ण करा	(०४)
प्रश्न क्रं. ६	धोडक्यात उत्तरे लिहा	(०५)

प्रात्यक्षिक परीक्षा (इ १२वी)

१. आरोग्याधिष्ठित शारीरिक तंदुरुस्तीचे घटकांपैकी कोणत्याही एका घटकाची निवड करून त्याची शारीरिक तंदुरुस्ती चाचणी घेणे (०५)
२. कौशल्याधिष्ठित शारीरिक तंदुरुस्तीच्या घटकांपैकी एका घटकाची निवड करून त्याची शारीरिक तंदुरुस्ती चाचणी घेणे (०५)
३. उपलब्ध असलेल्या सांघिक खेळांपैकी एका खेळाची निवड करून सदर खेळाची क्रीडा कौशल्य सादरीकरण घेणे. (०५)
४. योग व प्राणायाम (दोन आसने (प्रत्येकी ०२ गुण) आणि एक प्राणायाम (०१ गुण)) (०५)
५. विविध क्रीडा स्पर्धेत सहभाग/तासिका उपस्थिती/ पुस्तक लेखन कार्य (०५)

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - आरोग्य व शारीरिक शिक्षण
इयत्ता १२ वी

कृतीपत्रिका आराखडा

प्रश्नपत्रिका	गुण
प्रश्न क्र. १	(०४)
प्रश्न क्र. २	(०४)
प्रश्न क्र. ३	(०४)
प्रश्न क्र. ४	(०४)
प्रश्न क्र. ५	(०४)
प्रश्न क्र. ६	(०५)
एकूण गुण	२५

प्रात्यक्षिक परीक्षा

प्रात्यक्षिक	गुण
प्रात्यक्षिक प्रश्न क्र १	(०५)
प्रात्यक्षिक प्रश्न क्र २	(०५)
प्रात्यक्षिक प्रश्न क्र ३	(०५)
प्रात्यक्षिक प्रश्न क्र ४	(०५)
प्रात्यक्षिक प्रश्न क्र ५	(०५)

आरोग्य व शारीरिक शिक्षण

3

Bata
22/3/2021

3

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - आरोग्य व शारीरिक शिक्षण
इयत्ता १२ वी

इ १२वी अभ्यासक्रम

अ. क्र.	घटक
१.	सुदृढता सवर्धन
२.	व्यायाम-शास्त्रीय दृष्टीकोण
३.	योगाभ्यास
४.	आहार
५.	कृतीशील जीवनशैली
६.	प्रेरणादायी गोष्टी
७.	क्रीडा पुरस्कार

Date
28/3/2024

(2)

(3)

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे
विषय - आरोग्य व शारीरिक शिक्षण
इयत्ता १२ वी

वार्षिक लेखी परीक्षा - २५ गुण

प्रश्नपत्रिका स्वरूप

वेळ - १ तास ३० मी.

गुण - २५

प्र. १ला दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा

(गुण ०४)

१.

२.

३.

४.

प्र. २रा. योग्य जोड्या लावा

(गुण ०४)

अ गट

१.

२.

३.

४.

ब गट

अ)

ब)

क)

ड)

प्र ३रा पुढील विधाने चूक की बरोबर ते लिहा

(गुण ०४)

१.

२.

३.

४.

आरोग्य व शारीरिक शिक्षण

Bata
22/3/2021

(५)

५
(५)

प्र. ४था एका वाक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार)

(गुण ०४)

१.

२.

३.

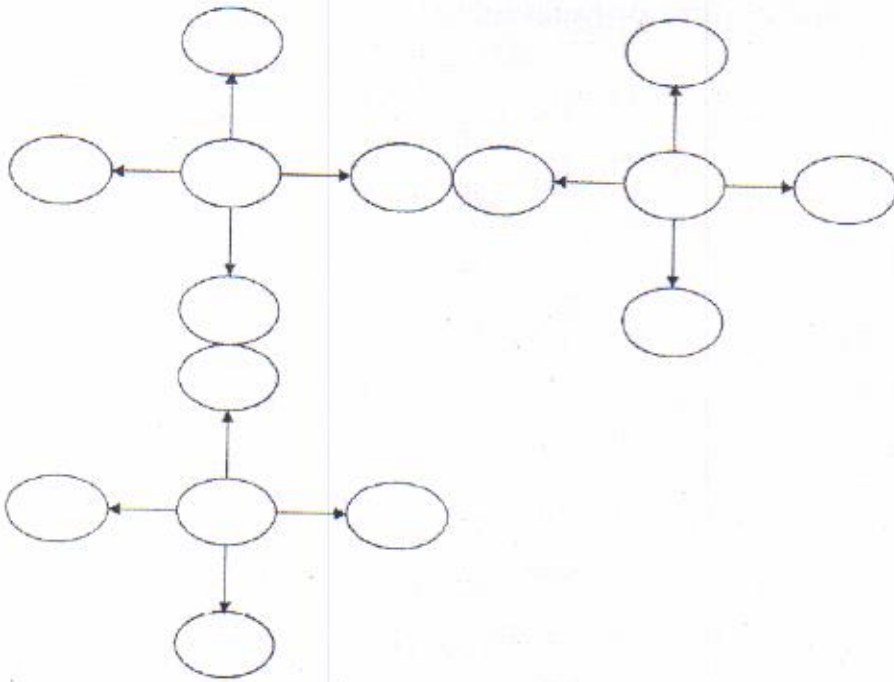
४.

५.

६.

प्र ५वा तक्ता पूर्ण करा (कोणतेही दोन)

(गुण ०४)

प्र ६वा थोडक्यात उत्तरे लिहा

(गुण ०५)

अ. १.

२.

आ. १.

२.

कोणताही एक (गुण ०३)

कोणताही एक (गुण ०२)

आरोग्य व शारीरिक शिक्षण

६

Baba
22/3/2021

६

६

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय - आरोग्य व शारीरिक शिक्षण
इयत्ता १२ वी

घटकनिहाय गुण विभागणी
आरोग्य व शारीरिक शिक्षण

अ.क्र.	घटकांचे नाव	लेखी गुण (अ)	लेखी विकल्पासहित गुण (ब)	प्रात्यक्षिक गुण (क)	एकूण गुण (अ) + (क)
१	सुदृढता सवन्धन	०४	०५	०५	०९
२	च्यागाम - एक शारत्रीय दृष्टीकोण	०४	०५	०५	०९
३	योगाभ्यास	०३	०५	०५	०८
४	आहार	०५	०७	००	०५
५	कृतीशील जीवनशैली	०३	०४	००	०३
६	प्रेरणादायी गोष्टी	०२	०३	०५	०७
७	क्रीडा पुरस्कार	०४	०५	०५	०९
	एकूण	२५	३४	२५	५०

उद्दिष्टानुसार गुण विभागणी

अ.क्र.	उद्दिष्टे	गुण	विकल्पासहित गुण	टक्केवारी
१	ज्ञान	१२	१२	४८
२	आकलन	०४	०६	२६
३	उपयोजन	०५	१०	२०
४	कौशल्य	०४	०६	२६
		२५	३४	१००

आरोग्य व शारीरिक शिक्षण

6

Bate
22/3/2021

6

6

प्रश्न प्रकारानुसार गुणविभागणी

अ. क्रं	प्रश्नप्रकार	गुण	विकल्पासह गुण	शेकडा गुण
०१	वस्तुनिष्ठ	१२	१२	४८
०२	अति लघुत्तरी	०४	०६	१६
०३	लघुत्तरी	०४	०६	१६
०४	दिर्घोत्तरी	०५	१०	२०
		२५	३४	१००

काठीण्यपातळीनुसार गुणविभागणी

अ. क्रं	काठीण्यपातळी	गुण	विकल्पासह गुण	शेकडा गुण
०१	किमान	१०	१२	४८
०२	मध्यम	०८	१२	३२
०३	कमाल	०५	१०	२०
		२५	३४	१००

Baba
22/3/2021

①

②

**Maharashtra State Board of Secondary and
Higher Secondary School**

**Sub. : Health and Physical Education
Std. : XII**

Annual Written Examination-question Paper

TIME- 1.30 HOURS

	MARKS - 25
Q.1 CHOOSE THE CORRECT ALTERNATIVE AND FILL IN THE BLANKS.	(04 MARKS)
Q.2 MATCH THE COLUMNS	(04 MARKS)
* Q.3 STATE THE FOLLOWING STATEMENT ARE 'TRUE' OR 'FALSE'	(04 MARKS)
Q.4 ANSWER IN ONE SENTENCE.(ANY FOUR)	(04 MARKS)
Q.5. COMPLETE THE FOLLOWING DIAGRAMS.(ANAY TWO)	(04 MARKS)
Q.6 ANSWER THE FOLLOWING.	(05 MARKS)

PRACTICAL EXAMINATION

	PRACTICAL	MARKS
* 1. PHYSICAL FITNESS TEST OF HEALTH RELATED PHYSICAL FITNESS (ANY ONE)		05
2. PHYSICAL FITNESS TEST OF SKILL RELATED PHYSICAL FITNESS (ANY ONE)		05
3. SKILL TEST OF ANY ONE MAJOR GAME		05
4. YOGA AND PRANAYAMA (ANY TWO ASANAS- 4 MARKS AND PRANAYAMA -1 MARKS)		05
5. PARTICIPATION IN SPORTS/ ATTENDENCE OF THE CLASS/ BOOK WRITING WORK		05
TOTAL		25

**Maharashtra State Board of Secondary and
Higher Secondary School**

Sub. : Health and Physical Education

Std. : XII

THEORY EXAM QUESTION

NO.	MARKS
Question 1	04
Question 2	04
Question 3	04
Question 4	04
Question 5	04
Question 6	05
TOTAL	25

PRACTICAL EXAM

PRACTICAL	MARKS
PRACTICAL 1	05
PRACTICAL 2	05
PRACTICAL 3	05
PRACTICAL 4	05
PRACTICAL 5	05
TOTAL	25

Maharashtra State Board of Secondary and
Higher Secondary School
Sub. : Health and Physical Education
Std. : XII

CHAPTERSSR

NO.	NAME OF CHAPTERS
1	PHYSICAL FITNESS
* 2	EXERCISE-SCIENTIFIC VIEW
3	STUDY OF YOGA
4	DIET
* 5	ACTIVE LIFESTYLE
6	INSPIRATIONAL STORIES
7	SPORTS AWARDS

**Maharashtra State Board of Secondary and
Higher Secondary School**
Sub. : Health and Physical Education
Std. : XII

STRUCTURE OF MODEL QUESTION PAPER
HEALTH AND PHYSICAL EDUCATION
STD-XII/ANNUAL EXAMS

TIME- 1.30 HOURS

MARKS - 25

Q.1 CHOOSE THE CORRECT ALTERNATIVE AND FILL IN THE BLANKS. (04 MARKS)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Q.2 MATCH THE COLUMNS

(04 MARKS)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Q.3 STATE THE FOLLOWING STATEMENT ARE 'TRUE' OR 'FALSE'

(04 MARKS)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

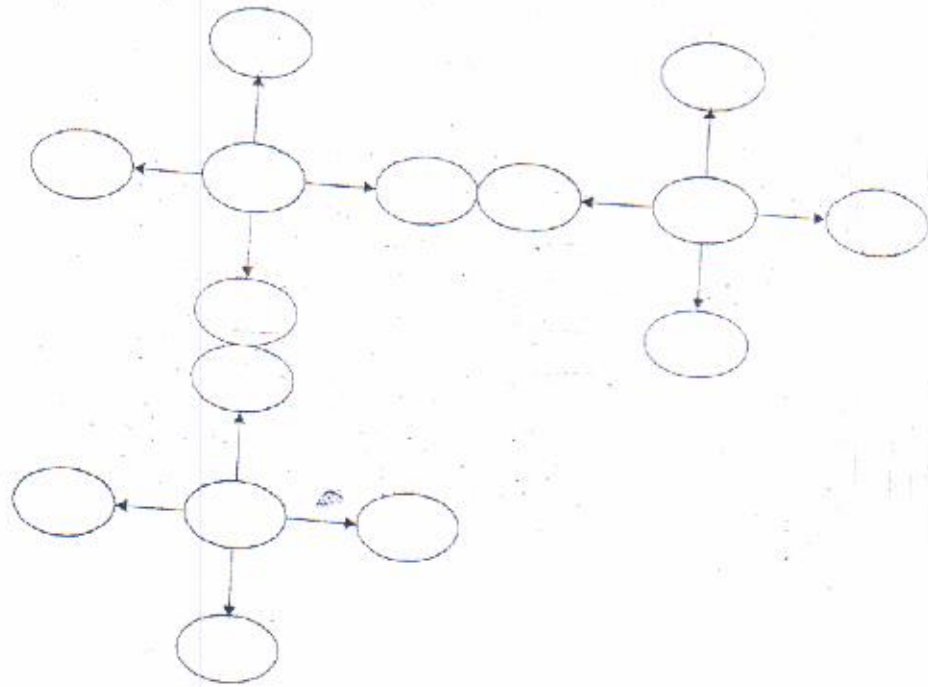
Q.4 ANSWER IN ONE SENTENCE.(ANY FOUR)

(04 MARKS)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Q. 5. COMPLETE THE FOLLOWING DIAGRAMS. (ANY TWO)

(04 MARKS)

Q.6 ANSWER THE FOLLOWING.

A. Any One

- 1.
- 2.

B. Any One

- 1.
- 2.

(05 MARKS)

(03 MARKS)

(02 MARKS)

**Maharashtra State Board of Secondary and
Higher Secondary School**
Sub. : Health and Physical Education
Std. : XII

**Marks Distribution as Per Chapters
Health and Physical Education**

Sr.	Chapter Name	Written Marks (A)	Written marks with option (B)	Practical Marks	Total Marks (A + C)
1	Physical Fitness	04	05	05	09
2	Exercise- Scientific View	04	05	05	09
3	Study of yoga	03	05	05	08
4	Diet	05	07	00	05
5	Active Lifestyle	03	04	00	03
6	Inspirational Story	02	03	05	07
7	Sports Awards	04	05	05	09
	Total	25	34	25	50

Marks Distribution as Per Objectives

Sr.	Objectives	Marks	Marks with option	Percentage
1	Knowledge	12	12	48
2	Cognition	04	06	16
3	Application	05	10	20
4	Skill	04	06	16
		25	34	100

Marks Distribution as Per Level

Sr.	Question type	Marks	Marks with option	Percentage
1	Minimum	12	12	48
2	Medium	08	12	32
3	Maximum	05	10	20
		25	34	100

98

Bald
22/3/2021

404
396

Marks Distribution as Per Question Type

Sr.	Question type	Marks	Marks with option	Percentage
1	Objectives	12	12	48
2	Very short	04	06	16
3	Short	04	06	16
4	Long	05	10	20
		25	34	100

(94)

Baba
22/3/2021